

KERESZTYÉNSÉG ÉS POLITIKA REFORMÁTUS NÉZŐPONTBÓL

G É R A N D R Á S L Á S Z L Ó

Abraham Kuyper (1937–1920) holland református lelkipásztor, későbbi miniszterelnök (1901–1905) nyitotta meg az Amszterdami Szabadegyetemet 1880-ban. Az egyetemet azzal a céllal alapították, hogy ott az orvostudományt, a jogot, a természettudományokat és a bölcsészettudományokat keresztyén alapokon tanulják és műveljék, amit minden tanszéknek, tudományágnak és kutatónak szem előtt kell tartania. Nyitóbeszédében így fogalmazott: „Szellemi világunk egyetlen területe sem lehet a többitől hermetikusan elzárva, nincs egyetlen négyzetcentiméter sem az emberi létezés világában, amely fölött Krisztus, aki minden fölött szuverén úr, ne mondaná ki: »Ez az enyém!«”. Ehhez a gondolat-hoz tehetjük hozzá jelen tanulmány okán, hogy bizony ugyanez vonatkozik a politikára is. A politika világa fölött is, amely az emberi létezésnek sajátos szegmense, Krisztus az úr. Tanulmányomban kitérek az államhatalom és a társadalmi szférák kérdésére, mégpedig Isten mindenhatósága felől vizsgálva a kérdést, valamint mindehhez a keresztyén ember viszonyulásait.

KERESZTYÉN POLITIKA

A politika eredetére számos megközelítés létezik. Mind a filozófiai, mind az antropológiai megközelítés az ősi időkbe tekint vissza, amikor az ember és ember közötti kapcsolat elkezdett kialakulni és rendszerré válni.¹ Ilyen értelemben, akár csak ha az ősi társadalom viszonyait feltételezzük, a politika történelmi, illetve társadalomtudományi megközelítésben úgy tűnik, keresztyénséget megelőző jelenség. Eszerint a politika megelőzi időrendben az egyház és a keresztyénség létrejöttét. A keresztyén teológia azonban mást mond erről. A *Heidelbergi Káté* 54. kérdés-felelete a keresztyén egyházzól a következőt tanítja:

„Hiszem, hogy Isten Fia a világ kezdetétől a világ végezetéig az egész emberi nemzetségből Szentlelke és igéje által az igaz hitben megegyező, örök életre kiválasztott gyülekezetet gyűjt magának, ezt oltalmazza és megtartja. Hiszem, hogy ennek a gyülekezetnek én is élő tagja vagyok, és örökké az is maradok.”

1 Vö. BALÁZS Zoltán – BAKK Miklós: *Politika = Magyar Politikai Enciklopédia*. főszerk. PÁSZTOR Péter, MCC, Bp. 2019. 462–464.



Abraham Kuyper (1837–1920)

A Rotterdam melletti Maassluisban született. A Leideni Egyetemen elvégzése után református lelképítőtorként szolgált, majd politikai pályára lépett. 1874-ben megalapította a *Het Standaard* című lapot, amely a holland politikai és vallási élet egyik legbefolyásosabb fórumává vált. A kálvini ortodoxia vezető alakja lett, amelynek egyik jellemzője, hogy a keresztyenség tanításainak hatását a társadalom minden részében ki akarja fejteni. 1879-ben megalapította a Kálvinista Pártot, melyet később átneveztek Forradalomellenes Párttá, hollandul *Anti-Revolutionaire Partijra* (ARP). Ez a párt a holland kereszténydemokrácia egyik legfontosabb előfutára. 1880-ban megalapította az Amszterdami Szabadegyetemet. Nagy szerepet játszott a modern, a kereszténydemokrácia és a szociáldemokrácia elveire épülő holland politikai rendszer létrehozásában. A századfordulót követően miniszterelnökként (1901–1905) számos fontos reformot vitt véghez, többek közt az oktatási és szociális rendszer területén. Egyik legfontosabb politikai küldetésének tekintette és hitt benne, hogy a keresztyén tanítás és értékrend a társadalmi élet minden területén alkalmazható, ráadásul előmozdítja az egyetemes közjót. Emellett rendkívül éles kritikával illette a liberális és kommunista politikai gondolkodást. Abraham Kuyper Hollandia egyik legnagyobb hatású politikusa és miniszterelnöke volt, politikai és egyházi hatása saját korán és Hollandián is túlmutat. Pártja a '70-es évekig még ötször adott kormányfőt Hollandiának, majd 1980-ban a Katolikus Néppárttal és a Történelmi-Keresztény Unióval együtt beolvadt a Kereszténydemokrata Felhívásba. Egyik legjelentősebb hazai követője Sebestyén Jenő (1884–1950) református teológiaprofesszor volt.

Ebből pedig az következik, hogy az Egyház, azaz Isten népének közössége, megelőzi az emberi társadalom és társadalmi intézményrendszer kialakulását. Külső jegyei és struktúrája ugyan időről időre és korról korra változott, de az Egyház „az emberi élet minden más szociális formájától és berendezésétől alapjaiban különbözik”, és „mindig van s mindig lesz, de nem jelentkezik mindig és mindenütt automatikusan egyforma arculattal és formában”.²

Keresztyén történelemszemléletünkben tehát azt a nézőpontot szükséges képviselnünk, hogy Isten népe, az Egyház mindig is jelen volt a világtörténelemben, természetesen korról korra és időről időre változó külső renddel és struktúrával. Az Egyház nem a társadalmi fejlődés egy pontján keletkezett a következő narratíva szerint: előbb megjelent a vallás, majd megjelent a monoteizmus, majd egyfajta fejlődés eredményeként megjelent a keresztyenség. S ez a vallás aztán mintegy történelmi kényszerűségből – a túlélés érdekében – mozgalomból intézményrendszer és társadalmi befolyásoló, majd hatalmi tényező lett. Noha az Egyház és a társadalom kapcsolatában, ha az egyházat mint társadalmi jelenséget vizsgáljuk, valóban igaz, hogy mozgalomból intézményrendszer és idővel hatalmi tényező lett. S igaz az is, hogy viselkedése és viszonyulása révén a társadalmi szférák között tárgyalandó, de ez csak az adott korban megjelenő formájára vonatkozik. Miért fontos mégis az Egyház időbeli elsőbbségét mint sajátos történelemszemléletet leszögezni? Mert nem csupán egy az emberi szerveződések között, hanem maga Isten hozta létre, ellentétben a többi emberi szerveződéssel.

A mai kor embere a társadalom tagjaként, például mint állampolgár, részese a köz ügyei alakulásának, s nem tudja magát kivonni a politika hatásai és következményei alól. Vannak ugyan olyan mozgalmak és törekvések, amelyek ezt a hatást és a társadalom többi tagjával való kapcsolatot minimalizálni szeretnék, de a túlnyomó többség számára mindez teljesen elérhetetlen. Ráadásul Isten akaratával ellentétes (Jn 17,15). Isten népének tagjai tehát ma a társadalom részét alkotják, a keresztyének a világ egy részében teljes jogú állampolgárok, túlnyomó részén pedig részei a köz ügyeinek. Az Egyház tagjait személyükben érintik a politika hatásai és következményei – szükséges tehát tisztázni, hogy Isten népe, a keresztyenség hogyan viszonyuljon a politika kérdéseihez. A válasz egyszerű: a keresztyén állampolgárnak tudatosnak és a közügyek, a politika kérdései iránt érdeklődőnek, tájékozottnak kell lennie, s a maga életkörében aktívan „politizálnia” is kell.³ Tisztában kell tehát lennie az állam és elöljárói isteni rendelésével, és öntudatosan vizsgálnia is kell, hogy az isteni rend szerint töltik-e be hivatásukat.

Református nézőpontból számos teológiai ok miatt szükséges ez a fajta politikai nagykorúság, de

2 SEBESTYÉN Jenő: *Református Dogmatika*. III. köt. Budapesti Református Teológiai Akadémia kurzustára, Bp. 1940. 67.

3 SEBESTYÉN Jenő: *Református etika*. Iránytű, Gödöllő–Bp. 1993. 370.

érdekességképpen van egy praktikus oka is annak, hogy mi, reformátusok „mondáskényszerben” vagyunk a közélet kérdéseiről. Ez pedig az, hogy egyházunk egyik hitvallási iratában, a *Második Helvét Hitvallás*ban egy külön fejezet foglalkozik a polgári hatósággal. Polgári hatóság (*magistratus*) alatt „a nép kormányzóit, vezetőit, elöljáróit” kell érteni. A hitvallás megfogalmazásakor nem törekedtek arra, hogy az akkor ismeretes három államforma (monarchia, arisztokrácia, demokrácia) tekintetében értékítéletet fogalmazzanak meg.⁴ De nézzük meg, hogy a hatalommal kapcsolatban milyen elvárásokat is fogalmaz meg a hitvallás. A 30. fejezet néhány idézete következik:

„A hatóság Istentől van. Isten maga rendelt mindenféle hatóságot az emberiség békességének és nyugalmanak megőrzésére, és pedig úgy, hogy a világon az első helyre állította. Ha a hatóság ellensége az egyháznak, nagyon tudja akadályozni is, és zavarni is azt. De ha barátja, sőt tagja az egyháznak, akkor annak a leghasznosabb és legkiválóbb része, mert igen sokat használhat, és így a legnagyobb segítsége lehet. [...]

A hatóság [...] legfőbb kötelessége, hogy biztosítsa és fenntartsa a békét és a köznyugalmat. Ezt pedig akkor teszi sikeresebben, ha igazán istenfélő és vallásos, ha tudniillik az Úr népe fölött uralkodó szent királyok és fejedelmek példájára, az igazság hirdetését és a tiszta hitet előmozdítja, mindenféle hazugságot, babonát, hitetlenséget és bálványimádást kiírt, és Isten egyházát megvédi. Bizony, azt tanítjuk, hogy a szent hatóság elsőrendű feladata a vallásról gondoskodni. Óvja meg hát Isten ígéjét, és legyen gondja, hogy azzal ellentétes dolgot senki se tanítson; aztán az Istentől gondjaira bízott népet Isten ígéjéhez szabott jó törvényekkel kormányozza; tartsa meg közöttük a fegyelmet, a szolgálatkészséget és az engedelmességet. A bíraskodást igazságos ítélkezéssel gyakorolja; ne legyen személyválogató, ne fogadjon el ajándékot; az özvegyeket, az árvákat és a bajban levőket oltalmazza; a gonosztevőket, csalókat és erőszakoskodókat tartsa féken, sőt irtsa ki. Mert nem fölöslegesen kapta Istentől a fegyvert (Róm 13,4). Vonja ki tehát ezt az Istentől kapott kardot minden gonosztevő, pártütő, rabló, gyilkos, jogtipró, istenkáromló, hamisan esküvő és mindazok ellen, akikre nézve Isten megparancsolta, hogy büntetéssel vagy épp halállal lakoljanak.

Miután Isten az ő népe jólétét a hatóság által akarja munkálni, amelyet azért adott a világnak, hogy mintegy atyja legyen annak, minden alattvalónak kötelessége elismerni a hatóságban Istennek ezt a jótéteményét. Tiszteljük tehát és becsüljük a hatóságot mint Isten szolgáját; szeressék, támogassák és imádkozzanak érte mint atyjukért; engedelmeskedjenek minden jogszerű és méltányos rendelkezésének; végül hűségesen és készséggel fizessék meg a vámot, az adót és más hasonló tartozásokat. Ha a haza közös java és az igazság megköveteli, és ha a hatóság kényszerűségéből háborút indít, életüket is áldozzák fel és véréket is ontsák a közjóért és a hatóságért, mégpedig Isten nevében, készséggel, bátran és elszántan. Aki pedig ellene szegül a hatóságnak, Isten súlyos haragját hívja ki maga ellen.”

Ezekből a gondolatokból táplálkozott a 19. században Abraham Kuyper református lelkipásztor is. Ő alapította 1879-ben a holland Forradalomellenes Pártot (Anti-Revolutionaire Partij), melyet az első keresztyéndemokrata jellegű pártként tartunk számon.⁵ Parlamenti képviselő, illetve 1901 és 1905 között Hollandia miniszterelnöke is volt, aki hirdette és meg is valósította a gyakorlatban azt, amit kálvinista keresztyénként a politikáról vallott.⁶

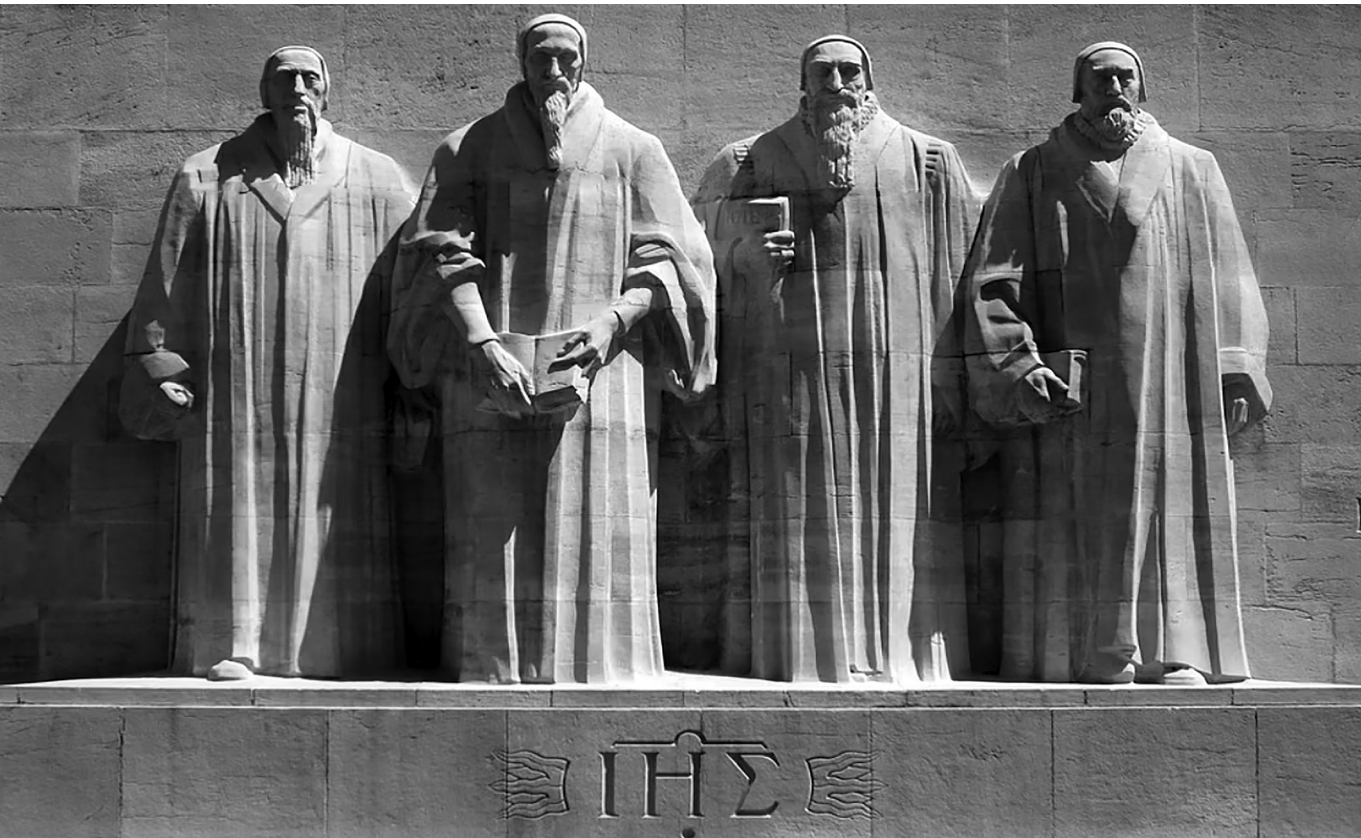


A holland Forradalomellenes Párt emblémája

4 Bullinger jegyzete, lásd: TÖKÉS István: *A Második Helvét Hitvallás magyarázata*. II. köt. Romániai Református Egyház, Kolozsvár, 1968. 215.

5 KOVÁCS Ábrahám: *Kuyper, Abraham = Magyar Politikai... I.m.* 326.

6 Felhasznált irodalom: ABRAHAM KUYPER: *Kálvinizmus és modernitás – hat előadás*. ford. DANKULY Levente, Koinónia, Kolozsvár, 2001. 78–111.; SEBESTYÉN Jenő: *Isten szuverenitása és a politika = Isten szuverenitása és az emberi élet*. Kálvin János Társaság, Bp. 1942. 51–71. és SZATHMÁRY Béla: *Kálvin a kortársunk? = Uő.: Egyházak az államban – tanulmányok az állami és felekezeti egyházjogból*. Sárospataki Teológiai Műhely, Sárospatak, 2010. 79–111.



Reformátorok –

Az 1917-ben felállított Reformátorok fala a Genfi Egyetemen, balról jobbra: Guillaume Farel, Théodore de Bèze, Kálvin János és John Knox (Pixabay)

TEOCENTRIKUS VILÁG- ÉS TÁRSADALOMKÉP

A kálvinista tanítás, amely az egész református teológiát és a közéletéről, politikáról való gondolkodást meghatározza, Isten szuverenitásáról szól. Isten abszolút mindenhatóságáról, a mindenséget teremtő és afölött álló hatalmáról. Ha a teológia történetét úgy képzeljük el, hogy a gondolkodó ember kérdéseket tett fel magáról, a bűnről, az üdvösségről, a hívő élet gyakorlatáról, akkor a szuverenitás esetében a kérdésfelvetés a következő: Isten mindenre kiterjedően valóban mindenható-e? De a felelet nemcsak filozófiai, elméleti helyzetekre vonatkozik, hanem úgy a teológia nagy kérdéseire, mint a hétköznapi életünk mozzanataira. Teocentrikus nézőpont, ahol nem azt vizsgálom például, hogy az ember mit tehet az üdvössége érdekében, hanem azt, hogy Isten mit tett az üdvösségem érdekében. Nem azt vizsgálom, hogy emberként mi az előnyösebb politikai berendezkedés vagy lépés, hanem azt, hogy mi az Isten akarata, és mi szolgálja az ő dicsőségét stb.

A szuverenitás alapelvét úgy fogalmazhatjuk meg, hogy a szentháromság Isten a teljes világmindenség fölött szuverén úr: a látható és láthatatlan világ – ahogyan a niceai–konstantinápolyi hitvallás fogalmaz („Hiszek az egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek, minden láthatónak és láthatatlannak teremtőjében”) – felett is. Ez a szuverenitás aztán megnyilvánul az egész teremtett világ különböző régióiban. Így az emberi világban is a következőképpen: szuverenitás az államban, társadalomban és egyházban.⁷

A biblikus, kálvinista nézőpont szerint a társadalmi szerveződések és a politika eredetének kérdésében a következő három fontos alapvetést kell tennünk:

- 1) a bűn tette szükségessé az ember világában az állam intézményét;
- 2) az államhatalom tekintélye Isten szuverenitásából származik;
- 3) az előljáró Isten kegyelméből kormányoz.

⁷ KUYPER: *Im.* 79.

Az édeni korban bekövetkezett bűneset következményeiből két további dolgot emelhetünk ki: emiatt van szükség az állam intézményére, és emiatt van, hogy az emberiség nem egy egységes birodalomban él.

Az ember maga természeténél fogva szociális lény, s mint ilyen, alanya a közösségi szerveződéseknek, egyszóval politikai aktor. Ennek a közösségi viszonyuláskényszernek az oka, hogy az emberiség biológiai értelemben is egy emberi fajt alkot. Bibliikus képpel így mondjuk: mind Ádám és Éva leszármazottai vagyunk, „az egész emberi nem egy vérből teremtett” (ApCsel 17,26). A bibliai és nyomában a kuyperi megfogalmazás régi, ma talán vér helyett genetikáról kellene beszélnünk, de az állítás igazságtartalmához így sem fér kétség. Ebből a közös származásból következik, hogy az emberiségnek egy közös világbirodalmat vagy emberi királyságot kellene alkotnia, amire számos mitológiai világkép is utal (ahol a különféle mitikus lény királyságai mellett létezik az emberek királysága is). Azonban az emberiség szétszabdalt állapotban van, melynek oka újfent az édeni korban keresendő. Ez pedig a bűneset, amely a Teremtő és teremtett közötti közösséget megtörve az egész emberiséget megfertőzte. Ebből következnek a bibliai őstörténet elején olvasható tettek: testvérgyilkosság, hatalmaskodás, viszálykodás, bosszúállás s ezek máig tartó következményei. Ennek egyik jellemzője a széthúzás. Hogy ez mennyire ellentétes a teremtési renddel, az ember eredeti, édeni állapotával, bizonyítja, hogy maga az emberiség is keresett rá megoldásokat, noha a valódi választ Isten maga adta meg.

Az emberiség tudattalanjából feltörő, az édeni kor utáni vágyból eredő ösztönös megoldáskeresés a nagy világbirodalmak ígérete. Kuyper szerint Nagy Sándor, a *caesarok* vagy Napóleon, de a kereskedelmen nyugvó Brit

Világbirodalom is annak dacára kívánta ezt a világbirodalmat megalkotni, hogy komolyan vették volna a történelmi–teológiai racionalitást, azaz hogy az emberiség egységét a bűn már szétdarabolta. Nem is sikerült egyik próbálkozás sem. Ugyanígy a kozmopolitizmus vagy a kommunisztikus eszmék és maga a kommunizmus-szocializmus megannyi válfaja is ugyanerre törekszik. De egyik sem számol Istennel és az emberrel, az ember valódi természetével. Ugyanilyen reakció az anarchizmus és a végtelen szabadosság is, mely ugyane töről származván sem az Istent, sem pedig az embert a maga valójában nem ismeri. A 20–21. századból számos példa hozható fel az emberiség egység-törekvésére: a diktatúráktól a globalizáción, a nemzetközi jog intézményesült formáin át egészen a legújabbban divatos társadalmi trendekig. Ezek mind ugyanonnan erednek: az édeni kor utáni ősi, tudatalatti vágyból. Az elveszett paradicsomot azonban emberi próbálkozással nem lehet visszaszerezni.

Az üdvösség kérdésében Isten megoldást adott. Ez Isten különös kegyelme. Ezt és az emberiség rá adott választát János evangéliuma igen pontosan és találon foglalja össze:

„Mert úgy szeretne Isten a világot, hogy megszületett Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen. Mert Isten nem azért küldte el a Fiút a világba, hogy elítélje a világot, hanem hogy üdvözüljön a világ általa. Aki hisz őbenne, az nem jut ítéletre, aki pedig nem hisz, már ítélet alatt van, mert nem hitt Isten megszületett Fiának nevében. Az ítélet pedig az, hogy a világosság eljött a világba, de az emberek jobban szerették a sötétséget, mint a világosságot, mert a cselekedeteik gonoszak. Mert aki rosszat cselekszik, gyűlöli a világosságot, és nem megy a világosságra, hogy le ne lepleződjének a cselekedetei. Aki pedig az igazságot cselekszi, a világosságra megy, hogy nyilvánvalóvá legyen cselekedeteiről, hogy Isten szerint cselekedte azokat.” (Jn 3,16–21)

Isten megoldását arra, hogy az emberiség széthúzásban, szervezetlenségben él, általános kegyelme részeként abban találjuk, hogy minden korban állított vezetőket, elöljárókat a különböző népek, embercsoportok élére. Megdöbbenő, de valójában egy bűn nélküli világban nem lenne szükség elöljáróra és állam-

szuverenitás az államban,
a társadalomban és az egyházban

rendre (adóhivatal, bíraskodás, bűnüldözés). Ez tehát szükségszerűség, melyet Isten biztosít az emberiség számára. Ugyanis mindenféle hatalom őtöle származik. Nem csupán működő materiát teremtett, hanem rendet is, így a társadalmi intézmények is őtöle, a teremtés aktusából származnak.

Isten minden egyes embert a maga képmására és hasonlatosságára teremtett. Az emberi méltóság, melynek alapja a születés (amely biológiai apa és anya által jöhet létre és amely teremttségünk fizikai megvalósulási formája), egyenesen az Isten-képüségéből vezethető le. Ezzel ellentétes az, hogy az egyik ember a másik ember felett valamiféle hatalmat gyakorol, noha mindez az előbb kifejtettek alapján szükségszerű. De éppen ezért érezzük azt, hogy az államrend, a hatalom az valamilyen, az ember eredeti teremtett természetével ellentétes jelenség, ezt Kuyper is így gondolta. Azonban a bűneset óta a lázadás része az eredendően bűnös emberi természetnek: lázadás Isten ellen, Isten felsőbbsege ellen, és ezáltal lázadás minden felsőbbség, hatalom, tekintély ellen. Amikor a lázadás állapotában vagyunk, akkor kényelmetlennek érezzük, hogy van felsőbbség, tekintély felettünk, ám ezt etikai értelemben rosszul tesszük. Az eredendő bűn miatt nem tehetjük másként, ugyanis annyira megromlottunk, hogy minden jóra képtelenek, de minden gonoszságra kaphatók vagyunk (1Móz 6,5; Jób 14,4 és 15,16–35; Ézs 53,6), hacsak Isten Lelke újjá nem szül minket (Jn 3,6) – foglalja össze helyzetünket a *Heidelbergi Káté* 8. kérdés-válasza. Ezen bűn ösztönözte lázadás révén lesz az ember édeni állapotára visszaemlékező (és jól érzett) szabadságvágyából etikailag rossznak tekintendő szabadosság.

De az éremnek van egy másik oldala is! Az ember fölé helyezett előljáróknak, a hatalomnak is van egy hibás működése, ez pedig a hatalommal való visszaélés. Ahogyan egy családban a családfő, az apa/anya, gondoskodik a családról, irányítja annak életét, úgy az államhatalom feladata is hasonlatos ehhez. Ha azonban hibás működés lép életbe, a hatalomból hatalmaskodás, az atya gondoskodásából atyáskodás lesz. Ugyanez igaz a hatalomgyakorlás vagy államszerveződés különböző típusaira is: monarchiából önkényuralom, arisztokráciából (legkiválóbbak uralma) oligarchia (kevesek uralma), demokráciából lázadás és

összeesküvés származhat.⁸ Mindez azért következhet be, mert az előljáró maga is ember. S mint ember, az eredendő emberi bűn hatása alatt áll, és megromlott természetével folyton erre tör. Kuyper szerint az ember szabadságvágyának és a hatalomgyakorlás vágyának küzdelmében született a szabadság és a hatalom örökös párviadala. Ahol a történelmet szemlélve azt látjuk, hogy időnként hol az egyiknek (szabadságharc), hol a másiknak (lázaadás leverése) van morális értelemben „igaza”.⁹

Az emberi együttélés problémáit Isten általános kegyelméből az előljárók, az államhatalom gyakorlóit hivatottak megoldani. Feladatukat összefoglalja Istennek a Bibliában adott kijelentései alapján a *Második Helvét Hitvallás* 30. fejezete. Erre a megoldásra a bűn miatt van szükség, viszont a bűn problémáját a világi hatóság nem oldja meg. Nem oldja meg egy kommunista világbirodalom, sem pedig a szabadosságra épülő anarchia, de nem oldja meg a transzhumanizmus vagy más, manapság divatos társadalmi trend sem. Ezt a problémát csak az új teremtés oldja meg. Az, hogy már ebben a világban elfogadjuk Jézus Krisztust Urunknak, és Isten Lelke által új életre kelünk, már a múlandó világban a múlhatatlan Isten országának részeseivé leszünk.

KERESZTYÉN TÁRSADALOMETIKA

A keresztyén ember társadalmi hozzáállását a következőkben határozza meg a Biblia tanítása és az abból levezetett kálvinizmus alapján Kuyper. Először is, az embernek hálával kell elfogadnia Isten kezéből az állam intézményét annak előljáróival egyetemben, másodsor pedig lelkiismeretere támaszkodva min-

⁸ TÖKÉS: I.m. 215.

⁹ VÖ. SEBESTYÉN: *Református etika*. I.m. 372.

a társadalmi intézmények
a teremtés aktusából
származnak



Genfi polgár –
Kálvin János (1509–1564)
17. századi ábrázolása
(Wikimedia Commons)

denkor figyelnie kell arra a veszélyre, melyet az állam léte önmagában hordoz, s amely a személyes szabadságra nézve problémás lehet. A világ létezésének, benne az emberiség létének és benne a nemzeteknek, népeknek a célja a kálvinizmus egyik alapelve szerint az, hogy Isten dicsősége mutakozzon meg bennük. Isten dicsőségét kell szolgálnia az egész teremtett mindenségnek, benne az emberi nemzetekkel és népekkel, az emberek szerveződéseivel és az emberek cselekedeteivel együtt.

Kuyper rámutat arra is, hogy megalázó az embernek a másik ember akaratát előtt fejet hajtani, de amennyire ez megalázó, annyira, sőt jobban felemelő az, ha a mindenség Teremtőjének tekintélye előtt borul le az ember, és engedelmeskedik Istennek. Az államhatalom tekintélye Istentől származik. Azt olvassuk a Példabeszédek könyvében, hogy „én általam uralkodnak a királyok” (Péld 8,15), Pál apostolnak a rómaiakhoz írt levelében pedig azt, hogy „nincs hatalom mástól, mint Istentől, ami hatalom pedig van, Istentől rendeltetett. Aki tehát nem engedelmeskedik a hatalomnak, az Isten rendelkezésével fordul szembe” (Róm 13,1–2). Az előljárót Isten arra rendelte, hogy az ő szolgájaként, neki engedelmeskedve pásztorolja a népet, rendezze az államhatalom működését. De mivel Isten maga bízta meg ezzel, ezért a tekintélye is Istentől jön. Még akkor is, ha ő erről nem tud, nem akar tudni, vagy akár szándékosan ellene mond neki. De bárhogy is legyen, emiatt az embereknek kötelességük a hatalom irányába

az engedelmeskedés, ugyanakkor kötelességük felfigyelni arra is, amikor a hatalom hatalmaskodássá, zsarnoksággá változik. A keresztyén ember feladata az egyház prófétai tisztéből következően, hogy figyelmeztesse az előljárót, ha az nem az Isten szerinti úton jár.

Társadalmi szférák

Az emberi társadalmon belül különböző szférák vannak. Kuyper szerint „az emberi élet a látható materiális előtérrel és a láthatatlan szellemi/lelki háttérrel nem egyszerű (homogén), nem egységes (uniform), hanem végtelenül összetett organizmust alkot. Összetétele olyan, hogy az egyén csak csoportokban létezik, és csak az ilyen csoportokban nyilvánulhat meg a teljesség. Nevezük ennek az egyetlen, gigantikus gépezetnek a részeit fogaskerekeknek, amelyek mindegyike a saját tengelyén forog a maga erejével, vagy szféráknak”, melyek mindegyikét saját szellemisége hatja át.¹⁰ E szférák alatt kell érteni többek között a tudomány világát, az üzleti életet, a művészetet, de a családot is. A társadalmi szférák létüket nem az állami létből eredeztetik, nem az állam alrendszerüként jöttek létre hozta létre őket az államhatalom.

Ahogy az államhatalom Istentől rendelt feladattal felruházva saját törvényei szerint működik, ugyanígy a társadalmi szférák is Istentől rendelt feladattal és saját belső szabályszerűségeik alapján kell, hogy működjenek. Autonómiájukat az államhatalomnak – pontosan az Istentől eredeztetett szuverenitásuk miatt – tiszteletben kell tartania. Az államhatalomnak joga és kötelessége, hogy ha ütköznek a szférák, akkor figyelmeztessen azok határainak betartására, védelmeznie kell a szférákban az egyéneket és a gyengéket a többséggel szemben, s köteleznie kell őket az állami feladatok és terhek viselésében való részvételre. Ennek kereteit a törvények biztosítják, márpedig e törvényes rend felett való őrkdés is az államhatalom feladata. A kormány szuverenitása és a társadalmi szférák szuverenitása között együttműködésnek kell lennie a teljes nemzet érdekeit szem előtt tartva és Isten dicsőségét szolgálva. Ennek az együttműködésnek a kereteit fekteti le Kuyper megfogalmazásában az alkotmány.

Noha az Egyházat eredete megkülönbözteti minden más társadalmi szerveződéstől, mégis, a látható és a szervezeti kerettel rendelkező egyházra ugyanúgy vonatkoznak a társadalmi szférák szabályai az állammal kapcsolatban. Azon feladatok körét, amelyeket az előljárónak az államhatalomnak működése során el kell látnia, a *Második Helvét Hitvallás* az egyház és az állam viszonyában is leírja. Kálvin szerint, noha meg vagyunk győződve hit dolgában arról, hogy a lehető legtökéletesebben birtokában vagyunk az igazságnak, azt mégsem szabad ráerőszakolnunk másokra. Ebből következik Kuyper szerint az, hogy a kálvinizmus a vallásszabadság pártján állt a világtörténelemben.

Az előljárónak, mint Isten szolgájának, az embereket Isten rendelkezései szerint kell vezetnie. *Isten felsőbbtségét el kell, hogy ismerje, és ezt az ország alkotmányában és más szimbolikus politikai aktusokban meg kell vallania, ahogyan személyesen az egyházi ünnepek megtartásában is elől kell járnia.* Szolgáltatára pedig Isten áldását kell kérnie – írja Kuyper. Majd így folytatta gondolatmenetét:

noha ezek az előljáró kötelességei, de nem azért, hogy alávesse magát valamelyik egyház döntéseinek. Hiszen akkor a tényleges államhatalmat nem az előljáró, hanem az egyház gyakorolná. Azért kell Isten felsőbbtségét az ünnepélyes keretek között és a személyes hitében is megvallania, hogy maga megragadhassa a világosságot,

amely által Isten akaratának az ismeretére eljut. Tehát nem az egyház döntéseinek, dekrétumainak a végrehajtása a feladata, hanem az egyéni kegyesség gyakorlása, a hitben való előrehaladás. Mert így fogja megismerni, hogy mi az Isten szándéka, akarata az ő személyes életében és a hivatása gyakorlása közben egyaránt.



keresztyén módon kormányzott nemzet

¹⁰ Idézi: RÁCSOK Gabriella: *Abraham Kuyper szféraszuverenitás elmélete = A szabadság dimenziói vallás és politikai összefüggéseiben.* szerk. FAZAKAS Sándor – KOVÁCS Krisztián, DRHE Szociáletikai Intézete, Debrecen, 2022. 153.

A kálvinizmus szerint azonban a kormánynak önállóan kell ítélnie és döntéseket hoznia, nem pedig úgy, mint ami az egyház egyik szervezeti egysége. Az egyház feladata ebben, hogy egyháztagjaiban és a kormányzat tagjaiban éberrel tartsa azt, hogy Isten fennhatósága alatt áll a politika világa is, és az Isten iránti önálló felelősségtudatuk megmaradjon. Ugyanis mind az egyház, mind az állam a maga területén az Istennek kell, hogy engedelmességgel, az ő dicsőségét szolgálva. A nemzet keresztyén módon való kormányzatát nem lehet más módon megvalósítani Kuyper szerint, mint a hatalmon lévők személyes meggyőződése révén. Ezzel kapcsolatban idézzük fel, hogy Bizáki Puky Endre, későbbi külügyminiszter, képviselőházi alelnökként meglepő őszinteséggel írt 1928-ban arról, hogyan tudná a protestáns ember a politikai küzdelmeket megnevesíteni. Szót emel a személyeskedés, az elvtelenség és a hitelvesztetés ellen, de hangsúlyozza, hogy ökumenikus keretek között kell összefogni az evangéliumi szellemiség terjedéséért.¹¹

Az egyháznak, mint egy speciális társadalmi szférának, ugyanúgy megvannak a saját szervezeti keretei, vezetői, tisztségviselői, szabályai, hitvallásai. Az egyház felelőssége, hogy maga határozzon a saját tanításáról, rendjéről. Az államnak ebbe nincsen beleszólása, s ezt tiszteletben is kell tartania. „Szabad egyházat a szabad államban” – ez volt Kuyper hetilapjának jelmondata, ezzel lehet összefoglalni a fent kifejtett gondolatokat, s lehet bátran vonatkoztatni a különböző társadalmi szférákra.

Egyének

Az egyén tekintetében a kálvinizmus az egyenlőség elvét hirdeti. Kiindulópontja a teremtettség (és Isten-képűség). De az eredendő bűn mindenkit egyformán terhel, senki sem képes a jóra saját erejéből, csakis Isten ingyen kegyelme szabadíthatja meg az embert ebből az állapotából.¹²

Az államnak az emberek egyéni, állampolgári szabadságjogait, egyéni szuverenitását is figyelembe kell vennie. A lelkiismeret szabadsága ugyanis nem embereknek van alávetve, hanem csakis Istennek. Ezért a kálvinizmus a lelkiismereti szabadságban azt a lehetőséget látja, hogy ezáltal válik lehetővé minden ember számára, hogy Istent a saját meggyőződése szerint, saját szívére hallgatva szolgálja. Tehát az egyéni szabadságjogok a kálvinizmusban nem keverendők össze korunk „világnezetileg semleges” liberalizmusával. A liberalizmus az embert helyezi a legfőbb helyre, és végső soron az emberi vágyak kielégítését tűzi ki célul. Annak a gyakorlásáért és szabadságáért küzd. A kálvinizmus viszont az ember rendeltetészerű életének legteljesebb körű biztosításáért küzd, melyben az ember legfőbb feladata, hogy Isten dicsőségére éljen.

A MAGYAR KÁLVINISTA ÁLLAMPOLGÁR

Kuyper egykori, neves magyar követője Sebestyén Jenő (1884–1950) kifejtette, hogy az állampolgárnak állampolgári felelőssége, kötelességei és jogai egyaránt vannak. Ahogyan a kálvinizmus megfogalmazásában Isten az embereket munkatársaiává hívja el, hogy életük során neki szolgálva, életükkel az ő dicsőségét



Konzervatív kálvinisták –
A holland Forradalomellenes Párt választási plakátjai az 1948-as választások idején (Het Geheugen)

11 PUKY Endre: *Mit tehet a protestáns ember a politikai küzdelem megnevesítése érdekében?* = A protestáns szellem hivatása a magyar nemzet életében. szerk. VIDA Gyula, Bethlen Gábor Szövetség, Bp. 1928. 181–192.
12 SZATHMÁRY: *I.m.* 86.



Állampolgári részvétel –

A holland Forradalomellenes Párt kampányszekere az 1948-as választások idején (*Het Geheugen*)

munkálják a világban, s mindenki saját hivatásában öneki szolgáljon, az ő dicsőségére végezze feladatát, ugyanúgy a keresztyén ember az államnak „munkatár-sa” kell, hogy legyen öntudatos és törvénytisztelő állampolgárként.¹³ Ahogyan Sebestyén leírja az öntudatos állampolgár feladatait, a szó jó értelmében egy igencsak modern állampolgár képét festi le. Szerinte az állampolgárnak tisztában kell lennie vele, hogy az állam és az előjárói tisztség mi módon került a világba. A jó keresztyén állampolgár lelkiismeretesen teljesíti állampolgári kötelezettségeit, részt vesz a szociális és politikai ügyekben, foglalkozik az állam életével és a politikával. Ezt a fajta közéleti tájékozottságot annyira hangsúlyozza Sebestyén, hogy szerinte a református ember nem is eshet a politikafóbia hibájába. Érdeklődnie kell a politika iránt, és tájékozottnak kell lennie, sőt saját véleményt, értéktételeket kell alkotnia róla. Ilyen módon a társadalom, a köz ügyei, a politika kérdései iránt való lelkiismeretes öntudatosság, Sebestyén szavaival élve, a „politikai nagykorúság” a keresztyén ember feladata. Keresztyénség és politika viszonyáról hosszan lehet és érdemes is gondolkodni még, az mindenesetre megállapítható, hogy míg a politika Max Weber szerint a hatalom megszerzésének egyik módja, Abraham Kuyper szerint a keresztyén ember kötelessége. ■

¹³ SEBESTYÉN: *Református etika. I.m.* 368–376.